

# MAANPUOLUSTUSKURSSIT

**Yleisesikuntaeversti Seppo R ä i s ä n e n**

Toisen maailmansodan jälkeen katsottiin eri maissa aiheelliseksi antaa johtavassa asemassa oleville siviili- ja sotilashenkilöille maanpuolustukseen liittyvää koulutusta.

Monissa maissa ryhdyttiin opetusta antamaan erityisissä maanpuolustuskorkeakouluissa. Näin tehtiin muun muassa Ruotsissa, Norjassa, Englannissa ja Kanadassa. Ruotsissa koulutus aloitettiin vuonna 1951.

Suomessa 1950-luvun puolivälissä useat tahot esittivät yleisen maanpuolustusopetuksen tarpeellisuutta myös meillä ja asiasta tehtiin aloitteita.

Puolustusneuvosto hyväksyi huhtikuussa 1960 esityksen yhteisten opetustilaisuuksien järjestämisestä siviili- ja sotilashenkilöille vuonna 1961 ja antoi käytännölliset valmistelutehtävät puolustusvoimain komentajalle jalkaväenkenraali Sakari Simeliukselle. Puolustusvoimain komentaja asetti valmistelutyötä varten toimikunnan silloisen eversti Paavo Ilmolan johdolla. Toimikunta päätyi mietinnössään erityisessä maanpuolustuskorkeakoulussa toteutettavaan opetukseen, kuten muissakin maissa. Puolustusneuvosto hyväksyessään joulukuussa 1960 opetuksen aloittamisen katsoi ”totaalisen maanpuolustuksen kurssien” toimeenpanon parhaiten tapahtuvan Sotakorkeakoulun yhteydessä. Kurssitoiminnan valmisteluissa varatuomari Nils Svarströmillä oli keskeinen osuus, koska hänen pohjoismaisten yhteyksien avulla saatiin hyödyllistä tietoa erityisesti Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun kokemuksista.

Ensimmäinen kurssi toimeenpantiin 17. 4. — 6. 5. 1961 ja sille kutsuttiin osanottajiksi yhteensä 30 henkilöä, joista 16 eri siviilialojen edustajaa ja 14 upseeria kurssin johto mukaanluettuna. Vuodesta 1962 alkaen on järjestetty neljä 3 ½ viikon kurssia vuosittain. Poikkeuksellisesti toimeenpantiin kuitenkin kokeiluluontoisena vain kolme kurssia vuonna 1984. Tällainen järjestely toteutettiin muun muassa siitä syystä, että erityisesti valtionhallinnossa ei katsottu olevan riittävästi koulutustarvetta.

Kurssitoiminta on alusta alkaen tapahtunut Puolustusneuvoston valvonnassa ja sen antamien suuntaviivojen mukaisesti.

## MAANPUOLUSTUSOPETUKSEN NEUVOTTELUKUNTA

Hyvin keskeistä osaa maanpuolustuskursseja koskevissa kysymyksissä on näytellyt Maanpuolustusopetuksen neuvottelukunta joka on toiminut vuodesta 1960 lähtien. Neuvottelukunta toimii suunnittelevana ja ohjaavana elimenä yleiseen maanpuolustusopetukseen liittyvissä asioissa. Puolustusneuvosto kutsuu neuvottelukunnan jäseniksi valtionhallinnon, maanpuolustuksen eri alojen sekä työmarkkina- ym järjestöjen edustajia.

Neuvottelukunnan tehtävänä on

- a) seurata maanpuolustuksen kokonaisuuden vaatimaa koulutustarvetta sekä ottaa se huomioon yleisen maanpuolustusopetuksen suunnittelussa ja kehittämisessä
- b) laatia valtakunnallisen ja alueellisen opetustoiminnan perusteet sekä suunnitella kurssien kesto- ja toimeenpanoajat samoin kuin toimeenpanopaikat

- c) laatia maanpuolustuskursseille kutsuttavien osanottajien valintaperusteet sekä käsitellä valtakunnallisille kursseille kutsuttavien ehdokasluettelot  
 d) ohjata ja tukea yleisen maanpuolustusopetuksen toteuttamista sekä  
 e) antaa vuosittain puolustusneuvostolle kertomus opetustoiminnasta.

Neuvottelukunnan puheenjohtajina ovat olleet yleiskunnan ja myöhemmin pääesikunnan päällikköinä toimineet kenraaliluutnantti TV Viljanen, kenraaliluutnantti A Maunula, kenraaliluutnantti R Arimo, kenraaliluutnantti KO Leinonen, kenraaliluutnantti P Ilmola, kenraaliluutnantti L Sutela, kenraaliluutnantti P Junttila, kenraaliluutnantti E Kanninen, kenraaliluutnantti J Valtanen ja tällä hetkellä on vara-amiraali J Klenberg.

Maanpuolustusopetuksen neuvottelukunta kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Kokouksissa se päättää muun muassa säännöllisesti valtakunnallisten ja alueellisten kurssien pitoajat, sekä käsittelee valtakunnallisille maanpuolustuskursseille kutsuttavien ehdokasluettelot.

Toukokuussa 1984 neuvottelukunta asetti avukseen työryhmän, joka selvittää miten naisten turvallisuuspoliittista tietoutta nykyisestä voitaisiin lisätä.

### VALTAKUNNALLISET MAANPUOLUSTUSKURSSIT

Valtakunnallisten maanpuolustuskurssien päämäärän asettelu on ollut alusta alkaen selkeä eikä sitä ole tarvinnut vuosien kuluessa juuri muuttaa.

Opetuksen tarkoituksena on

- a) antaa johtavassa asemassa oleville siviili- ja sotilashenkilöille kokonaisnäkemys Suomen turvallisuuspolitiikasta sekä maanpuolustuksen eri alojen järjestelyistä ja valmiudesta  
 b) perehdyttää osanottajat maanpuolustuksen eri alojen tehtäviin ja niiden toteuttamismahdollisuuksiin  
 c) edistää maanpuolustuksen eri aloilla johtavissa tehtävissä toimivien tai näihin tehtäviin suunniteltujen henkilöiden keskinäistä yhteistoimintaa sekä  
 d) tutkia ja kehittää maanpuolustuksen kokonaisuuden sekä sen eri alojen johtamista ja yhteistoimintaa.

Päämäärän asettelu on muotoiltu niin rajoitetuksi, että voitaneen sanoa opetustarkoituksen kaikilla kursseilla saavutetun. Osanottajien arviot ja innostus sekä kurssien saama suosio ja asema osoittavat nekin, että opetustavoitteet ovat olleet oikeaan osuineita.

Luonnollisesti opetuksen sisältöä on vuosien myötä jatkuvasti tarkistettu ja kehitetty. Hyvin tärkeänä kurssitoiminnan kehittämisessä on koettu osanottajien arviot ja esitykset.

Opetusmenetelmä on edelleen seminaariluontoinen perustuen alustuksiin ja niihin liittyviin keskusteluihin, joilla on aivan ratkaisevan keskeinen merkitys.

Tällä hetkellä opetukseen käytetään noin 115—120 tuntia 3 ½ viikon aikana jakautuen alustuksiin, soveltavaan harjoitukseen ja tutustumiskäynteihin.

Ohjelma jakautuu eri aloille seuraavasti:

— turvallisuuspolitiikan perusteet	25 %
— taloudellinen maanpuolustus	20 %
— sotilaallinen maanpuolustus	20 %
— väestönsuojelu	10 %

— maanpuolustustiedotus	10 %
— maanpuolustusjärjestelyt muilla aloilla	10 %
— järjestelyt	5 %

Opetuksen sisältö on pyritty pitämään ajankohtaisia asioita sisältävänä ja kehitysnäkymiä valottavana. Vallitseva kansainvälinen ja maanpuolustuksen eri aloilla oleva tilanne otetaan aina luonnollisesti huomioon kurssin ohjelmassa.

Kurssitoiminnan alusta alkaen soveltava harjoitus on muodostanut hyvin keskeisen ja myös tärkeän osan kursseilla. Harjoitus käsittää nykyään kolme vaihetta siten, että 1. vaiheessa tarkastellaan turvallisuuspoliittisia toimenpiteitä tilanteessa, joka on todellista tilannetta hiukan kiristyneempi. 2. vaiheessa tilanne on kiristynyt sellaiseksi, että sillä on jo välillisiä ja osin myös välittömiä vaikutuksia turvallisuuspolitiikkamme eri aloihin. 3. vaiheessa poikkeusolot koskettavat välittömästi maastamme, mutta Suomi on sodan ulkopuolella.

Harjoitus koostuu ryhmätyöskentelystä ja työryhmien esityksistä, jotka käsitellään kurssin muodostaman puolustusneuvoston istunnoissa. Työryhmien esitykset ovat olleet hyvin perusteellisia ja niiden antamia viitteitä on voitu monesti käyttää tehokkaasti hyväksi maanpuolustusvalmiutta kehitettäessä eri aloilla.

Tutustumiskäynnit on suunnattu puolustusvoimien, talouselämän ja tiedotusalan kohteisiin.

Vuoden 1984 keväästä lähtien on kurssien ohjelmaan sisällytetty kolmen vuorokauden internaattivaihe, joka toteutetaan jossakin Etelä-Suomen varuskunnassa. Tällöin ohjelmaan sisältyy soveltavaa harjoitusta sekä tutustumisia puolustusvoimiin ja talouselämään. Kokemukset ovat olleet myönteisiä.

Kurssien osanottajat ovat turvallisuuspolitiikkamme eri alojen johtavista siviili- ja sotilastehtävistä. Kurssien voidaan katsoa myös edustavan suomalaista yhteiskuntaa pienoisikoissa, koska osanottajat ovat yhteiskuntamme eri toimialoilta edustaen myös erilaisia poliittisia näkemyksiä.

Osanottajien määrä kurssia kohden on vaihdellut 35—40 välillä. Jakautuma eri aloilla on tällä hetkellä seuraava

— eduskunta ja puolueet	15 %
— hallinto	17 %
— talouselämä	31 %
— tiedotusvälineet ja järjestöt	20 %
— tiede ja korkeakoulu	8,5 %
— puolustusvoimat ja rajavartiolaitos	8,5 %

Kursseja on kaikkiaan pidetty kesään 1984 mennessä 92 ja valtakunnallisen maanpuolustuskurssin suorittaneiden määrä on yhteensä 3 328, joista naisosanottajia 210 eli 6,3 %. Siviilihenkilöitä on ollut 2 798 (84 %) ja vakinaisessa palveluksessa kurssiainana olleita sotilashenkilöitä 530 (16 %).

Osanottajia, jotka kurssin aikana ovat olleet kansanedustajina on ollut yhteensä 331 (9,9 %). Heidän jakautumansa puolueittain on seuraava:

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	89
Kansallinen Kokoomus	70

Keskustapuolue	65
Suomen Kansan Demokraattinen Puolue	47
Svenska Folkpartiet	11
Suomen Kristillinen Liitto	11
Suomen Maaseudun puolue	8
Liberaalinen kansanpuolue	15
Perustuslaillinen oikeistopuolue	2
SKYP	9
TPSL	4

Nykyisen eduskunnan jäsenistä kurssin on käynyt 120 kansanedustajaa (60 %). Koulutusprosentti puolueryhmittäin on : POP 100 %, KESK 71 %, KOK 70 %, SKL 67 %, SDP 58 %, SKDL 52 %, SMP 47 %, RKP 36 % ja vihreät 0 %.

Kurssien ikärakenteesta todettakoon, että viiden ensimmäisen vuoden aikana toimeenpantujen kurssien keski-ikä oli noin 50 vuotta, viiden seuraavan vuoden aikana noin 47 vuotta ja sen jälkeen keski-ikä on vaihdellut kurseittain 42 vuodesta 47 vuoteen.

Pääosa opetustehtävistä on kursseilla hoidettu tuntiopettajavoimin, joina tällä hetkellä on 40 henkilöä ulkopoliittikan ja maanpuolustuksen eri aloilta. Kurssien johtajan ja apulaisjohtajan, jotka päätoimisina muodostavat kurssin johdon, apuna on seitsemän pääopettajaa oman toimensa ohella.

### MAANPUOLUSTUKSEN JATKOKURSSI

Valtakunnallinen maanpuolustuskurssitoiminta laajeni vuonna 1967, kun toimeenpantiin Maanpuolustuksen 1.Jatkokurssi Kadettikoululla Santahaminassa. Näiden 2-päiväisten maanpuolustuksen jatkokurssien tarkoituksena on antaa yleiskuva ajankohtaisista turvallisuuspolitiikan ja maanpuolustuksen eri alojen kysymyksistä, valmiudesta ja kehitysnäkymistä. Kurssija järjestetään kahdesti vuodessa keväällä ja syksyllä. Kevääseen 1984 mennessä on pidetty 35 jatkokurssia ja sen ovat käyneet kurssit 1—70. Osanottajia on ollut yhteensä 2 203.

### ALUEELLISET MAANPUOLUSTUSKURSSIT

Olellaisen osan yleisessä maanpuolustusopetuksessa muodostavat alueelliset maanpuolustuskurssit. Näitä kurssija on järjestetty vuodesta 1962 alkaen, jolloin ensimmäinen kurssi toteutettiin kokeiluontoisena Turun ja Porin läänissä. Kurssien tarkoituksena on antaa yleiskuva maamme turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta sekä perehdyttää osanottajat erityisesti alueellisiin ja paikallisiin kysymyksiin poikkeusolojen varalta.

Nykyisin kurssit järjestetään 5-päiväisinä yleis- ja valmiuskursseina sekä 1—2 päiväisinä jatkokursseina. Kurssien järjestämisvastuu on maaherroilla yhteistoiminnassa sotilasläänien komentajien kanssa.

Kurssitoiminnan alkuvuosina kurssija järjestettiin yleensä vain yksi läänia kohti. Viime vuosina toiminta on merkittävästi laajentunut ja esimerkiksi vuonna 1984 toimeenpannaan yhteensä 21 erilaista alueellista kurssia.

Vuoden 1984 loppuun mennessä on pidetty kaikkiaan 223 alueellista kurssia vuodesta 1962 alkaen ja osanottajina on ollut yhteensä noin 11 000 henkilöä yhteiskuntamme eri aloilta.

Maanpuolustusopetuksen neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu myös alueellisen kurssitoiminnan ohjaus ja maanpuolustuskurssin johtajalla on vastuu kurssien opeuksellisesta koordinoinnista. Tämän johdosta vuosittain järjestetään lääninhallitusten kansliapäälliköille ja sotilasläänien esikuntapäälliköille neuvottelutilaisuus kurssitoiminnan edelleen kehittämiseksi.

Valtakunnallisilla ja alueellisilla maanpuolustuskursseilla käytetään oppikirjana "Tietoja maanpuolustuksesta" -kirjaa, jonka uusittu ja tarkistettu 5. painos saatiin käyttöön maaliskuussa 1984.

## MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUYHDISTYS

Erittäin tärkeä merkitys maanpuolustuskurssin käyneiden keskuudessa on Maanpuolustuskorkeakouluyhdistyksellä. Yhdistys perustettiin noin kaksi viikkoa ensimmäisen maanpuolustuskurssin päättymisen jälkeen 19. 5. 1961.

Yhdistyksen tarkoituksena on sen sääntöjen toisen pykälän mukaan ". . . totaalisen maanpuolustuksen tietouden syventäminen ja kehittäminen sekä yhteistoiminnan aikaansaaminen ja edistäminen eri alojen maanpuolustustoimintojen edustavien jäsenten kesken. Tarkoitustaan yhdistys toteuttaa järjestämällä esitelmä- ja alustustilaisuuksia, kursseja ja retkiä".

Yhdistykseen ovat liittyneet lähes kaikki valtakunnallisen maanpuolustuskurssin käyneet.

Vuonna 1965 muutettiin sääntöjä niin, että yhdistyksen yhteisjäseneksi voivat liittyä myös alueelliset maanpuolustusyhdistykset, joita on 12. Vuonna 1966 aloitettiin julkaista kaksi kertaa vuodessa ilmestyvää Maanpuolustus -lehteä.

Maanpuolustuskorkeakouluyhdistyksen puheenjohtajina ovat toimineet sen perustaja varatuomari Nils Svarström vuoteen 1968 ja siitä lähtien pääjohtaja Mika Tiivola.

Yhdistys on muodostunut yhteiskunnassamme hyvin ainutlaatuiseksi yhteisöksi, koska siihen kuuluu kaikkien kansalaispiirien ja yhteiskuntamme eri alojen vaikutusvaltaisimpia edustajia. Vuosittain pidettävät kokoukset ovat koonneet runsaasti yhdistyksen jäseniä. Yhdistyksen toiminta erityisesti yhteistoiminnan edistämisen kannalta on huomiota ansaitseva.

## KURSSIEN KOKOONTUMISET

Viime aikoina eri maanpuolustuskurssit ovat verrattain säännönmukaisesti ryhtyneet kokoontumaan vuosittain oma-aloitteisesti. Tällainen toiminta palvelee osaltaan jatkoinformaation antajana, koska näissä tilaisuuksissa aina käsitellään turvallisuuspolitiikkaamme kuuluvia aiheita. Kurssikokoontumisia oli esimerkiksi vuonna 1983 lähes 70.

## ARVIOINTIA

Tarkasteltaessa yleistä maanpuolustusopetuksen toteuttamista yli 23 vuoden aikana voitaneen järjestelyjä tämän hetken valossa pitää nykyisellään varsin onnistuneina.

Kurssitoiminta on saavuttanut vakiintuneet muodot. Sen asema on arvostettu ja kursseille halutaan. Hallinnollinen liittäminen Sotakorkeakouluun on osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi. Kokemukset myös maaherrojen johtamista alueellisista kursseista ovat myönteisiä. Meillä on tällä hetkellä varsin selväpiirteinen järjestelmä yleisessä maanpuolustusopetuksessa.

Kurssitoiminnan tuloksia kokonaisuudessaan on vaikea arvioida. Keskeisin kysymys on varmaankin siinä, mikä merkitys kursseilla on ollut maanpuolustusvalmiuden ylläpitämiselle ja kehittämiselle sekä turvallisuuspoliittisen tietouden antamiselle.

Monet, erityisesti osanottajien arviot, antavat perusteen olettaa, että ainakin tietous turvallisuuspolitiikasta on lisääntynyt. Kursseilla on saatu perusteita oman alan poikkeusolojen varautumistoimille ja kurssien avulla on ehkä lisätty myös alttiutta osallistua maanpuolustusvalmisteluihin. Maaherrojen johtamilla valmiuskursseilla on käytännössä toteutettu valmiussuunnittelua erityisesti kuntatasolla.

Kurssitoiminta ei luonnollisestikaan saa polkea paikallaan. On otettava huomioon erilaiset tarpeet, joita yhteiskunnassamme esiintyy turvallisuuspolitiikan kentässä.

Maanpuolustuskurssin käyneiden jatkokoulutus on ollut useasti pohdinnan alaisena. Nykyisin järjestettävän 2-päiväisen jatkokurssin jälkeenkin olisi kieltämättä koulutustarvetta. Eräänä mahdollisuutena saattaisi olla esimerkiksi päivän täydennyskoulutustilaisuuden järjestäminen usealle kurssille samanaikaisesti noin 3—5 vuotta jatkokurssin jälkeen. Tilaisuudessa käsiteltäisiin ajankohtaisia keskeisiä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä.

Poikkeusoloihin varautumista on viime vuosina kehitetty hallinnon eri aloilla ja myös eri tasoilla. Valmiuskursseja on järjestetty maaherrojen johdolla erityisesti paikallishallinnon edustajille. Valmiussuunnittelun edistyessä saattaisi eräänä kurssimuotona tulla kyseeseen valmiuskurssien ja erilaisten suunnittelua edesauttavien opetustilaisuuksien järjestäminen myös valtakunnalliseen maanpuolustuskurssitoimintaan liittyvänä. Tällöin voitaisiin tarkastella hallinnon ja maanpuolustuksen eri alojen yhteisiä poikkeusoloihin varautumiseen liittyviä asioita alustusten, keskustelujen ja valmiuspeliä muodossa.

Myös voisi ajatella maanpuolustuskurssifoorumia käytettävän sellaisten turvallisuuspolitiikkaa käsittelevien informaatiotilaisuuksien järjestämiseen, jotka eivät kuulu suoranaisesti millekään muulle viranomaiselle.

Näiden muutamien edellä mainittujen kehittämisajatusten lisäksi on kokonaisuudessaan opetuksen sisältöä luonnollisesti pyrittävä jatkuvasti tarkistamaan ja kehittämään.